

ANTECKNINGAR OM NÅGRA SKANDINAVISKA FJÄRILARTER

AF

CHR. AURIVILLIUS.

1.

I en uppsats om sekundära könskarakterer hos nordiska dagfjärilar¹ har jag bland annat äfven redogjort för de egendomliga fjäll, s. k. *hanfjäll*, som förekomma hos en stor del af våra dagfjärilar.

Hos släktet *Erebia* hade jag då ej lyckats upptäcka några hanfjäll, men sedan jag nu blifvit i tillfälle att undersöka några nykläckta exemplar af *E. ligea*, har jag funnit, att hos hanen till denna art verkligen förekomma små fläckar af hanfjäll. Dessa hanfläckar bilda på framvingen en tvärgående rad, som sträcker sig från dorsalkantens midt genom fälten 1a, 1b, 2, 3, 4 och 5. Om man en gång fått syn på dem, torde man äfven med blotta ögat utan synnerlig svårighet kunna återfinna dem hos de flesta exemplar. De skilja sig nämligen från vingens mörka grundfärg genom en vida starkare, något gråaktig glans, som dock endast framträder fullt tydlig vid en viss belysning. Om ett exemplars grundfärg är urblekt eller de hanfläckarne omgifvande mörka fjällen afnötta synas hanfläckarne endast med svårighet och kunna lätt förbises. Äfven om man afskrapar vingfjällen är det ganska lätt att ej märka hanfjällen, enär de äro mycket fåtaliga och förekomma på en mycket liten yta.

Hanfjällen äro normala tofsfjäll, omkring 0,4 m.m. långa med basen 0,025—0,03 m.m. bred. Från basen afsmalna de

¹ Bihang till K. Sv. Vet. Akad. Handlingar, Bnd 5 N:o 25.

jämt uppåt till $\frac{2}{3}$ af sin längd, hvarefter de äro trådsmla. Tofsen är 0,05—0,06 m.m. lång, tämligen gles med 8—10 grenar på hvarje sida. Basen är djupt, men smalt inskuren, så att den något påminner i detta fall om hanfjällen hos *Pieris brassicae*, ehuru inskärningen der är vida bredare. Genom denna inskärning skilja sig hanfjällen hos *Erebia ligea* lätteligen från hanfjällen hos andra nordiska Satyrider. Om man rengör vingen från fjäll synas ej några märken efter hanfläckarne, och man kan endast vid mycket noggrann undersökning iakttaga fästpunkterna för hanfjällen, strödda här och der mellan raderna för de vanliga fjällen. Jag har undersökt exemplar från Lappland, Helsingland, Upland, Skåne och Tyskland samt funnit dem alla lika med afseende på hanfläckar och hanfjäll, ehuru de för öfrigt kunna vara olika till färgteckning och storlek.

Den mycket närstående och understundom med *E. ligea* förblandade tyska arten *E. Euryale* Esp. visar emellertid ett annat förhållande. Ehuru den ej enligt min tro tillhör Skandinavien, vill jag dock i korthet redogöra för den samma här och det så mycket heldre, som den varit uppgifven såsom skandinavisk.¹

Betraktar man hanens framvingar med oväpnadt öga eller med ett förstoringsglas, så visa sig i intetdera fallet några hanfläckar, men afskrapar man fjällen på de ställen der hanfläckarne finnas hos *E. ligea* och lägger dem under mikroskopet, så finner man, att äfven här förekomma hanfjäll, ehuru långt färre till antalet än hos *E. ligea*.

Hanfjällen hos *E. Euryale* äro till form och byggnad ganska lika de nyss beskrifna, men skilja sig genast genom sin storlek och genom tofsens relativa längd. De äro nämligen ej mer än 0,19—0,21 m.m. långa, omkring 0,02 m.m. breda vid basen samt försedda med en tofs af omkring 0,045 m.m. Då de vingfjäll, som omgifva hanfjällen här så väl som hos *E. ligea*, nå en längd af omkring 0,35 m.m., så är det klart, att de skola alldeles täcka öfver och dölja de få och kortare hanfjällen. Deraf förklaras således, att inga hanfläckar synas. De sex individer af *E. Euryale*, som jag varit i tillfälle att undersöka, hafva haft han-

¹ LAMPA, S., Catalogus Lepidopterorum Scandinaviae. Westerås 1877, Sid. 2.

fjällen fullkomligt lika stora, och jag har ej märkt några öfvergångar till dem hos *E. ligea*, lika litet som jag hos den sednare funnit några små hanfjäll, som liknat dem hos *E. Euryale*. Det synes därför vara tämligen säkert, att man i denna omständighet har ett nytt och ingalunda ovigtigt skiljemärke mellan de båda arterna. Denna skillnad bör isynnerhet blifva af nytta vid afgörandet af den plats, som åtskilliga till dessa arter hänfödda varieteter böra intaga.

Det är ej min mening att här ingå i en närmare utredning af dessa båda arter, och det är till och med obehöfligt, enär jag har mig bekant, att min vän konservator J. SPARRE-SCHNEIDER i Tromsö har för afsigt att göra det och i det syftet samlat ett större material, än som för närvarande står mig till buds. I sammanhang med ofvanstående må blott framhållas, att alla skandinaviska exemplar, som jag sett, äfven ex. från Dovre, sända af kand. SCHÖYEN såsom *E. Euryale*, afgjordt tillhöra *E. ligea*.

Hvad ofvan anförts, kan i korthet jemte öfriga karakterer sammanfattas sålunda:

Erebia Ligea L.

Erebia Euryale ESP.

Hanfläckar *tydliga*.

Hanfläckar *saknas*.

Hanfjäll omkring 0,4 m.m. långa, med spetsarne uppskjutande ofvan de omkringliggande fjällen.

Hanfjäll 0,19—0,21 m.m. långa, täckta af de närsittande vingfjällen.

Fransarnes ljusa fläckar *större* än de mörka.

Fransarnes ljusa fläckar *mindre* än de mörka.

Framvingarnes utkant *svagt* böjd.

Framvingarnes utkant *starkt* rundad.

Den röda färgen i disken på framvingarnes undre sida kan deremot förekomma hos båda arterna.

Bland varieteter vill jag endast omnämna var. *Jenisseiensis* TRYB., som afviker från de andra genom att fullständigt sakna hanfjäll. *E. Euryale* var. *ocellaris* STAUD. från Tyrolen, som till teckningen mycket liknar *Jenisseiensis*, har deremot hanfjäll, som närmast likna dem hos *Euryale*, men äro tydligt längre, 0,25—0,29. Hanfläckar märkas dock ej.

Det är en känd, ehuru ännu föga undersökt sak, att många af våra fjärilar afsöndra en egendomlig lukt. Denna lukt anses af den tyske naturforskaren FRITZ MÜLLER härröra från de s. k. hanfjällen, hvilka han därför kallar för »luktfjäll». Bland högnordiska arter brukar i detta fall omnämnas *Oeneis Norna*, hos hvilken SCHILDE¹ under sin resa i Finska Lappmarken iakttog en fin mysklik lukt. Under en resa i Jämtland förliden sommar påträffade jag och hr. SVEN LAMPA denna art i rätt stor mängd. Vi iakttog då, att om man håller näsan mellan vingarnes öfre sida hos hanen förnimmes en rätt angenäm och tämligen stark lukt. Förfar man på samma sätt med honan märkes alldeles samma lukt, ehuru något svagare. Hanen af *Pieris Napi* afsöndrar deremot en obehaglig lukt, som jag ej kunnat märka hos honan. Deremot har jag hvarken hos hanen eller honan af *Pieris brassica* kunnat förmärka någon luktafsöndring.

Dessa fakta synas mig ej tala synnerligen för, utan snarare mot den Müllerska teorien, ty föga sannolikt är det väl, att samma lukt, som hos hanen till *Oe. Norna* skulle komma från hanfjällen, hos honan skulle uppstå från något annat håll, ty från hanfjäll, kan den hos henne ej komma, enär hon liksom alla andra honor saknar dylika. Likaledes vore det underligt, om hanfjällen skulle sprida en stark och tydlig lukt hos *P. Napi* men ej hos *P. brassica*, ehuru de hos den sednare äro ännu större och talrikare. Många iakttagelser i denna sak vore emellertid behöfliga, och jag tillåter mig därför uppmana tidskriftens läsare att göra sådana hvar på sitt håll. Att undersöka insekterna med luktorganet är en ny metod, som förtjenar uppmuntran och helt säkert skall medföra nöje för den, som vill syssla dermed och tillika sannolikt bidra till att lösa några af de många gåtor, som ännu möta oss öfverallt inom insektverlden.

2.

Uti en liten samling insekter från Delsbo i Helsingland, skänkta till Entomologiska Föreningen af den flitige samlaren derstädes, målaremästaren J. RUDOLPHI, har jag påträffat ett par arter, som förtjena att särskildt omnämnas.

¹ Stett. Entomol. Zeit. B. 34. 1873. p. 182.

Den ena är en hane af *Psyche (Trichopsyche) hirsutella* HÜBN. (= *fusca* HAW., WALLENGR.). Denna art är ej förut anmärkt såsom svensk, men funnen i Norge på Dovre samt äfven upptagen i WALLENGRENS arbete, ehuru då ännu ej funnen i Skandinavien. Någon beskrifning kan därför ej nu behöfvas, utan jag vill blott påpeka såsom tillägg till hvad WALLENGREN nämner, att bakkroppen ej når till bakvingarnes anahörn, och att framvingarne äro hvardera 13 m.m. långa.

Hr RUDOLPHI skrifver om den samma: »Jag fann flera exemplar flygande på en skogsäng i Juni 1882.»

Den andra är en synnerligen vacker *Brephos*-form, som väl tillhör *B. Nothum* HÜBN., ehuru den till färgen något afviker från tyska exemplar. Basalfältet är gråblått och utåt begränsadt af den rent svarta första tvärlinien, som står mycket snedare än hos *B. Parthenias*. Den inre hälften af midtfältet är rent svart och således ej skild från den första tvärlinien, den yttre hälften åter gråblå liksom basalfältet. Gränslinien mellan midtfältets båda halfvor är parallel med första tvärlinien och nästan rät. Den andra tvärlinien står deremot mera upprät, hvarigenom den gråblå delen af midtfältet blir bredare mot vingens framkant och smalare mot bakkanten. Bakvingarnes gula färg är densamma som hos *B. Parthenias*. Framvingarnes fransar äro något skäckiga, bakvingarnes deremot enfärgade. Denna art uppgifves af WALLENGREN såsom funnen i Östergötland. På Riksmuseum finnes emellertid intet svenskt exemplar.

Om artens lefnadssätt skrifver hr RUDOLPHI: »Denna art framkom en vecka sednare (d. 24 April 1882) än *Parthenias*, flög lägre och mera sakta samt uppehöll sig envist tillsammans med andra liknande exemplar, sittande på sälgblommor.» Detta stämmer med uppgifterna från Tyskland, om att larven lever på *Salix*-arter, hvaremot *B. Parthenias* som bekant håller sig till björk.